

Novi Matajur

Leto 2 - Štev. 9 (33)
UREDNIŠTVO in UPRAVA
Čedad - via IX Agosto 8
Tel. (0432) 7 13 86
Poštni predal Čedad štev. 92
Casella postale Cividale n. 92

ČEDAD 1.-15. Maja 1975
Autorizz. Tribun. di Trieste n. 450
Izdaja ZTT
Tiskarna R. Liberale - Čedad

Izhaja vsakih 15 dni
NAROČNINA: Letna 2000 lir
Za inozemstvo: 3000 lir
Poštni tekoči račun za Italijo
Založništvo tržaškega tiska
Trst 11-5374

Odgovorni urednik: Izidor Predan
Za SFRJ žiro račun
50101-603-45361
ADIT - DZS, 61000 Ljubljana,
Gradišče 10/II - Telefon 22-207

Sped. in abb. post. II gr./70
Poštnina plačana v gotovini
Posamezna številka 100 lir

VELIKA MANIFESTACIJA OB TRIDESETLETNICI OSVOBODITVE

V Čedadu slovesno odkrili spomenik padlim za svobodo

V nedeljo, dne 20. aprila, so po vsem Čedadu plapolale zastave in zidovi so bili prepleskani s plakati, ki so častljivo povzdigovali Rezistenco in pozdravljali prihod predsednika italijanskega parlamenta Sandra Pertinija, nosilca zlate kolajne za hrabrost v odporiškem gibanju, človeka, ki simbolizira italijansko Rezistenco.

Svečanosti, katere se je udeležilo nad 10 tisoč ljudi iz raznih krajev dežele Furlanije-Juljske krajine (dosti jih je bilo tudi iz Beneške Slovenije), so se začele blizu železniške postaje pred spomenikom padlim v prvi svetovni vojni, ki je tam blizu. Po položitvi venca in spominskem poklonu se je razvil dolg spreved bivših partizanov in demokratičnih državljanov po čedadskih ulicah, preko Hudičevega mostu do Trga Rezistence. Na čelu spreveda je korakala godba iz Orzana, ki je igrala partizanske pesmi. Za oblastmi so razne delegacije nosile številne vence, med katerimi je bil tudi venec z dvojezičnim napisom vseh kulturnih društev Beneške Slovenije ter venec jugoslovanskega konzulata iz Trsta. Prisotne so bile številne občinske delegacije s svojimi prapori, nacionalni prapor ANPI-ja, ki nosi več zlatih kolajn, bandero 76. Regimenta fanterije iz Čedada, katerega čete so bile prisotne za častno stražo in prav tako godba 76. Regimenta. Prisotne so bile tudi borčevske in dru-

ge družbeno-politične delegacije iz obmejnih občin Slovenije, jugoslovanski konzulat v Trstu pa sta zastopala generalni konzul Ivan Renko in konzul Kosor.

Komunistične sekcije iz nediških Dolin so pozdravile predsednika italijanskega Parlamenta, S. Pertinija z dvojezičnimi plakati.

Po odkritju in blagoslovitvi spomenika, ki ga je izdelal znani kipar Ceschia, se je nadaljevala svečanost na tribuni, ki je bila postavljena na Trgu Rezistence.

Na tribuni so bili s predsednikom parlamenta Pertinijem vsi poslanci videmske pokrajine, minister Toros,

ki je predstavljal vlado, predsednik deželne sveta Furlanije-Juljske krajine Pittoni, predsednik deželne odbora Comelli, številni deželni odborniki in svetovalci, videmski prefekt, predsednik pokrajine Turello s številnimi pokrajinskimi svetovalci, višji oficirji vojske in druge oblasti.

Na tribuni je najprej višji vojaški oficir podelil zlato kolajno materi padlega partizana Manfreda Mazzocca (Tordo) iz Čedada, ki je padeł tik pred osvoboditvijo v Rovtah pri Idriji, Emi Vugi vd. Mazzocca.

Manfredi Mazzocca je bil namestnik garibaldinske

Predsednik italijanskega Parlamenta Sandro Pertini med svojim govorom v Čedadu. Na njegovi levi je v prvi vrsti minister Toros

Delegacije nosijo vence k spomeniku Rezistence. Na sliki je videti prof. Vertovca in Černa, ki nosita venec kulturnih društev Beneške Slovenije z dvojezičnim napisom

brigade, ki se je borila za svobodo na slovenskih tleh.

Po podelitvi zlate kolajne je spregovoril predsednik pripravljalnega odbora prof. Gino Lizzero, ki je opisal akcijo za postavitev spomenika in dejal, da je Čedad vreden tega spomenika, ker je mnogo prispeval v odporiškem gibanju. Čedadski župan Del Basso je prebral telegram predsednika italijanske republike Leoneja. Del Basso je v svojem govoru poudaril, da so se domoljubi borili in umirali pred 30. leti za boljše življenje. Iz odporiškega biganja je nastala nova, demokratična

republiška ustava, ki pa na žalost ni v celoti aplicirana.

Predsednik deželne odbora Comelli, ki je govoril tudi v imenu predsednika deželne sveta Pittonija, je naglasil, da ogromna udeležba na svečanosti dokazuje, kako globoko so zakorinjeni ideali svobode in demokracije v ljudeh naše dežele.

Minister Toros, ki je govoril v imenu vlade, je dejal, da se moramo odločno zavzeti, da se bo s tolikšno mero prelite krvi priborjena svoboda nadaljevala. Fašizem je predvsem poskus negiranja demokratičnih ustanov in se javlja vedno kot alternativna rešitev v času, ki je poln težav.

Nadvse zanimiv in važen govor je imel nazadnje predsednik parlamenta Sandro Pertini. Ostro je napadel porajajoči se fašizem ter ljudi in sile, ki stoje za njim in ga podpirajo. Poudaril je, da

so današnji časi drugačni kot so bili 1921. leta in naj fašizem ne upa, da bo prodril, ker bo trčil ob močno organiziran delavski razred.

Ko je govoril o odporiškem gibanju je rekel, da ta predstavlja drugi italijanski preporod, samo da je različna med dvema preporodoma

(Nadaljevanje na 2. strani)

Po italijanski televiziji bomo gledali tudi slovenske programe

Dne 11. aprila letos so dokončno odobrili v senatu zakon o reformi radia in televizije. To je velika pridobitev za slovensko narodno skupnost, saj je bila s tem sprejeta zahteva po uvedbi televizijskih oddaj in programov tudi v slovenščini.

Za predlog slovenskega komunističnega poslanca Albina Škerka iz Trsta, ki je zahteval, naj se uvedejo televizijske in radijske oddaje tudi v francoščini za francosko narodnostno skupnost v Dolini Aoste, so glasovali vsi poslanci strank ustavnega loka.

Važno je tudi dejstvo, da je bil sprejet popravek avstrijskega poslanca Riza (SVP) o uvedbi radijskih in televizijskih oddaj v latinščini v provinci Bocen (Bolzano).

Naj povemo tudi, da je bil zavrnjen provokatorski spreminjalni predlog, ki so ga predložili vsi poslanci fašistične stranke MSI-DN. S svojim šovinističnim predlogom so fašisti hoteli izključiti videmsko pokrajino iz števila tistih, ki bodo imeli televizijske oddaje v slovenščini.

Tako bomo mogli tudi mi, beneški Slovenci, spremljati televizijske programe v našem materinem jeziku. In to ni malo za nas! Demokracija koraka vendarle naprej, čeravno počasi, in mi se veselimo vsakega njenega koraka.

ZAKAJ PLAČUJEJO NAŠIM MINATORJEM PENZIONE S TAKUO VELIKO ZAMUDO?

Fonds des Maladies Professionnelles iz Belgije odgovarja Patronatu I.N.A.C. u Čedadu

Na desetine naših bivših (ex) minatorju, ki so djelali u Belgiji, prihaja na Patronat I.N.A.C. u Čedad an se kumrajo, da jim plačujejo iz Belgije penzione tudi s trimesečno zamudo.

Patronat je že lansko ljeto napravu pismo demokratičnim deputatom Škerku an Lizzerju an jih obavestiu o nerednem plačevanju penzionov, da zadržujejo denar u Italiji. Deputata sta uložila u Parlamentu interpelacijo na Ministra za djelo, a nista udobila pozitivnega odgovora.

Dne 18. januarja ljetos je Patronat I.N.A.C. iz Čedada direktno pisu odgovornemu belgijanskemu organizmu, da bi zvedeli, zakaj se plačujejo penzionu s tajšno zamudo.

Fonds des Maladies Professionnelles iz Bruxellesa je na pismo Patronata odgovoruiu 18. marca ljetos. Pismo se glasi:

«Gospodje,

u odgovor na vaše pismo od 18. januarja 1975 vam sporočamo, da so mesečni penzionu, ki jih dajemo minatorjem, kateri imajo profesionalno boljezan an žive u Italiji, redno, regularno plačani na «Banca Nazionale del Lavoro». Navezali smo kontakte s tem organizmom, da bi zvedeli vzroke (cause) u zamujanju konstatirane plačevanja.

Sprejmite, gospodje, zagotovila mojega odličnega spoštovanja». Za vodilnega funkcionarja, W. SCHAUBROECK sekretar administracije

Publiciramu to pismo, da bojo vjedeli usi minatorji, kje se ustavlja denar njih karvavo zasluženih penzionov. Zahtevamo od kompetentnih oblasti, da intervenirajo!

V Čedadu slovesno odkrili spomenik ..

Nadaljevanje s 1. strani

ta: v prvem je bilo protagonist meščanstvo, čeprav se je klicu po neodvisnosti odzval tudi narod. Protagonisti drugega preporeda, Rezistence, pa so bili delovni ljudje, ki so se borili, ne sa-

Na sliki z očali mati padlega partizana, M. Mazzocca (Torda), Ema Vuga - Mazzocca, ki je dobila v njegov spomin zlato medaljo

Na manifestaciji 30-letnice osvoboditve v Čedadu je bila tudi častna četa 76. Regimenta fanterije

Lep moderen spomenik Rezistenci v Čedadu. Načrt je napravil kipar Luciano Ceschia

mo proti nacifašizmu, niti ne za takšno Italijo, kakršna je bila pred fašistično dobo. Borili so se za bolj demokratično, za pravičnejšo in bolj pošteno družbeno ureditev. Zato pripada danes delavskemu razredu pravica do večje prisotnosti v odločanju politike in vodstva države. Kar so delavci dosegli s prelito krvjo, si ne bodo pustili iztrgati iz rok.

Pertini je tudi ostro obsodil dejstvo, da ne poučujejo po šolah zgodovine o odporiškem gibanju, o tem, koliko je bilo treba žrtvovati, da smo spet dosegli svobodo. Poučujejo zgodovino o prvi svetovni vojni, medtem ko so velika dogajanja v odporiškem gibanju za mnoge bela, za druge črna stran zgodovine.

Pertinijev govor je bil čestokrat prekinjen z vzkliki in aplavzi. Zbrana množica ga je pozorna poslušala in odobraval.

Popoldne so odprli v dvorani «Società operaia» zelo zanimivo razstavo o Rezistenci, zvečer pa je sledil v gledališču «A. Ristori» artistično-vokalni program, katerega se je udeležil tudi «Briški oktet».

Po Čedadu se je še pozno v noč slišalo odmevanje partizanskih pesmi.

Tako se je zaključila zares nad vse častna manifestacija ob 30-letnici osvoboditve.

Perchè pagano in ritardo le pensioni ai nostri minatori?

Decine di nostri ex-minatori, che hanno lavorato in Belgio, vengono a Cividale alla sede del Patronato I.N.A.C., lamentandosi che le pensioni pagate dal Belgio giungono loro anche con tre mesi di ritardo.

Il Patronato ha presentato, già l'anno scorso, una lettera ai deputati Lizzero e Škerk informandoli del non regolare pagamento delle suddette pensioni, in quanto il denaro veniva fermato in Italia.

I suddetti deputati hanno presentato una interpellanza al ministro dei lavori in Parlamento, ma non hanno ricevuto esauriente risposta. Il 18 gennaio c.a. il Patronato I.N.A.C. ha scritto direttamente al responsabile organismo belga per sapere come mai le pensioni vengono pagate con tante ritardi.

Il Fondo delle Malattie Professionali di Bruxelles ha risposto alla lettera del Patronato I.N.A.C. il giorno 18 marzo c.a. La lettera indirizzata al Patronato I.N.A.C. di Cividale dice:

«Signori, in risposta alla vostra lettera del 18 gennaio 1975, vi informiamo che le indennità mensili accordate alle vittime di una malattia professionale, residenti in Italia, sono versate regolarmente alla Banca Nazionale del Lavoro.

«Dei contatti sono stati presi con questo organismo al fine di determinare le cause dei pagamenti constatati.

Vogliate ricevere, Signori, l'assicurazione dei miei distinti sentimenti. Per il funzionario dirigente W. SCHAUBROECK

Segretario d'Amministrazione

Abbiamo pubblicato questa lettera al fine di far conoscere a tutti i nostri minatori, dove viene fermato il denaro delle loro pensioni guadagnate con tanti sacrifici. Chiediamo, pertanto, l'intervento delle competenti autorità!

Zahvalno pismo družine iz Dreke

Tomasetig Ada, udova Čičigoja Antona (Nina) - Mahnjakova iz Dolenje Dreke, mati dveh malih otrok, ki so pred kratkem zgubili očeta, za katere so dobrosrčni judje darovali denar, ki smo ji ga izročili, nam pošilja sledeče zahvalno pismo:

Spoštovano Uredništvo «Novega Matajurja»!

Z usem sarcem se Vam zahvaljujem tudi u imenu mojih dveh malih otrok za humanitarno pobudo an solidarnost, ki ste jo izkazali do moje družine u narbu težkem cajtu mojega življenja. Videla sem, da se je na vašo pobudo oglasilo puno dobrosarčnih judi.

Posebno se zahvaljujem

dreškmu komunu, ki je bu takuo občutljiv za našo nesrečo an nam parskoču na pomuoč. Prau takuo se zahvaljujem duhovnikom skupine «DOM», ki so pomagali moji družini, pokazali njih človeško an kristjansko solidarnost.

Posebno se zahvaljujem Zvezi beneško-slovenskih emigrantov v Taminesu, centralnemu sedežu u Čedadu an usem judem dobrega sarca, ki so čutili človeško dužnost, da so odgovorili s svojimi kontributi na vabilo an pobudo «Novega Matajurja».

Buog naj usem doplih povarne. Usem želim puno sreče an zdravja. Ada Tomasetig udova Čičigoja

Dreka, 20. aprila 1975

DON PASQUALE GUJON

BENEČIJA LA GENTE DELLE VALLI

24

Ne sembrava influenzata la Magistratura. Era curioso assistere al processo che un sacerdote intentò per calunnia contro due quotidiani.

Il presidente del tribunale insisteva nel chiedere se l'attore fosse abbonato al tal giornale sloveno, se leggesse il tal altro, in una maniera da sembrare che il processo si svolgesse contro il calunniato e non contro i calunniatori.

Ne sembrava influenzata la direzione della DC, alla quale i preti delle Valli hanno portato in massa i voti delle stesse. Alle proteste per la condotta di certi suoi aderenti, ignoranti la costituzione italiana, e all'invito di fare loro osservare detta costituzione, rispondeva adducendo motivi di opportunità: chè, altrimenti avrebbe corso il pericolo di perdere voti.

Anche un onorevole del

centro sinistra ha inveito in Montecitorio contro i preti della Val Natisona.

Ne sembrava influenzata la Benemerita: ogni volta che c'era qualche cerimonia religiosa, o convegno, con partecipazione di sloveni triestini o goriziani — cittadini italiani anche loro — vi interveniva armata di tutto punto.

Direte che almeno la Chiesa, dato che è cattolica, non ne fosse condizionata. Invece le cose non stanno così. Per cominciare, S. Ecc. l'Arcivescovo, quando venne a visitare le nostre parrocchie, comparve attorniato — non per sua iniziativa — da armatissimi carabinieri, come se mettesse a repentaglio la sua vita e noi fossimo dei banditi.

Dato il prestigio morale e politico di cui la Chiesa godeva, sarebbe bastata una parola e tutta quella gazzarra avrebbe avuto termine.

Ma quella parola non venne. Perché? Forse il motivo non è tanto misterioso quanto sembra. Mi spiego con un esempio. Tra i fedeli di una parrocchia c'era uno dei soliti Bastian contrari il quale si recava ostentatamente alla Messa in un'altra parrocchia, solo per non sentir pregare in quella lingua che egli stesso usa in casa e fuori. Il parroco di quel paese, alle rimostranze perchè non dicesse in Chiesa mai una parola in sloveno, dato che tutti, lui compreso, lo usino in modo esclusivo e dato che col suo comportamento rechi pregiudizio al proprio collega, quasi che fosse questi fuori squadra, così rispose: «Lo farei volentieri, ma, se parlo sloveno in pubblico, non mi danno sussidi per riparare la chiesa e la canonica».

La diocesi aveva, oltre ad un settimanale da tenere in piedi, anche diverse opere da realizzare. Per centinaia di milioni. Onde ottenere sovvenzioni, la diocesi pure era costretta a sventolare la bandiera nazionalista e lasciare che il disgraziato capro espiatorio di turno venisse preso a bastonate.

Non sarebbe molto edificante se anche in Italia ve-

nisse fatta una enciclopedia tipo Brockhaus, dove, a proposito dei Polacchi, sta scritto: «...und Ihre Nationalität wird je mehr und mehr durch Kirche und Schule verwischt» (...la loro nazionalità, grazie alla Chiesa ed alla Scuola, sta scomparendo sempre di più in più).

La Chiesa di N.S. non è una Chiesa nazionalista, perchè non sarebbe nè santa, nè cattolica, nè apostolica; avrebbe soltanto la tendenza all'unità, in questo caso, italiana.

Da quanto esposto si vede che, da almeno cento anni, al Governo dello Stato, dei Comuni e della Chiesa si cambiano i direttori, ma i suonatori rimangono sempre gli stessi.

CHE COSA AVVIENE NELLE VALLI

Dal momento che non si tratta di inviolabili misteri eleusini, eccovi un saggio di quello che avviene da noi. Sono alcuni esempi che potrebbero costituire interessante materiale di studio.

A S. Pietro nessuno aprire bocca se si istituiva un corso di lingua tedesca,

inglese e, magari, turca o cinese, purchè non fosse slovena. Che se qualcuno volesse iscriversi, verrebbe circuito e molestato fino a doversi rinunciare.

Guai a fare una gita o pellegrinaggio a cui partecipino anche i cristiani di Gorizia e Trieste. Allarme! Qui c'è un complotto per cedere a Tito una fetta del territorio nazionale, almeno fino al Ponte S. Quirino!

La famiglia che mandasse un ragazzo a Gorizia o Trieste in collegio retto da religiosi sloveni, si vedrebbe arrivare in casa i carabinieri che chiederebbero il perchè ed il percò.

Viene una filodrammatica da Lubiana. Tutti i locali le aprono le porte: si tratta di scambi culturali; ne arriva una da Trieste e si trova nella situazione della sacra famiglia a Betlemme. Perché?

Se l'ANPI (Associazione Nazionale Partigiani Italiani), nel cimitero di S. Leonardo, colloca una lapide sopra la tomba dei partigiani sloveni, con una breve scritta in italiano ed altrettanto breve traduzione slovena, come per

UČEJA

DINO DI LENARDO IZ UČEJE ŽRTVOVAL ŽIVLJENJE ZA SVOJEGA BRATA

Družino Di Lenardo iz Učeje je prizadela zelo huda nesreča. V nedeljo, dne 20 aprila, je utonil v mrzli vodi Tera pri Versa di Romans njihov 20-letni sin Dino, ko je reševal svojega 12-letnega bratca Natalina.

Di Lenardovi so se preselili iz Učeje na ravno pred parimi leti, ker njihova domača zemlja ni mogla več preživljati številne družine. Vsi so bili delavni: 53-letna mati Amalija, 30-letni Primo, 26-letni Rino, 20-letni Dino in tudi 12-letni Natalino. Taka družina se ne bi smela bati krize in zato so se preselili v San Vito ob Teru blizu Cervignana in vsi so pridno delali in živeli bolje kot pa pod sivim Kaninom. Bili so drvarji, kot doma.

Bila je lepa nedelja, toplo sonce. Dino in Natalino sta šla kot nešteto krat sekat drva ob Teru, ker preje tega nista mogla zaradi dolgotrajnega deževja. Po nornem delu in po mali južini je stopil Natalino v Ter, da bi si oplaknil znoj in se nekoliko osvežil. Prav na tistem kraju, kjer sta sekala drva, je malo jezerce, dolgo okoli 120 metrov in široko 25. Natalino je zašel v kalno vodo in kar naenkrat ga je zmanjkalo. Brat Dino je takoj skočil za njim, ko je videl, da izginja v nevarnem vrtincu, ga rešil, a njega je potegnil val nazaj in je tako utonil.

Prestrašeni in premrazeni fantiček, ki je bil rešen smrti, je kmalu doklical pomoč, a bilo je prepozno. Po nekaj urah so našli pogumnega Dina mrtvega, utopljenega.

Rajniki Dino je bil zelo priljubljen, ne samo v Učeji, ampak tudi novim sovaščanom, saj je poznal le pošteno družbo in bil izredno navezan na družino in svoje vsakdanje delo.

(Continua)

